

of volunteer movement is given. Taking into account historical data on volunteer movement in the world, it maybe to trace, as the first volunteer organizations, volunteer communities, appeared, as popularity of volunteer spread to territory of the certain state and in the world.

With distribution and increase of popularity of volunteer movement in the separately taken states and in the world – the first researchers that was interested by this phenomenon appeared. One of the most ponderable researches the research of Gallup Institute, conducted in 2010, became, that included analytical data on volunteer activity of 153 countries of the world. Since this research is conducted annually and represented in form rating tables with position of countries, depending on their percent indexes on volunteer movement. Analysing the indexes of these researches during four years – it was educed that our state walked up a 61 position. It is related to the chain of events that took place in our country, basic from that was Euro-2012, during that volunteer movement purchased considerable popularity and scope. But considerable development and distribution volunteer movement in Ukraine purchased after Revolution Dignity at the end of 2013 and with beginning of war on east in 2014.

On the example of the developed countries – see that volunteer movement for them is the usual phenomenon. In Ukraine volunteer motion purchased popularity after heavy events that changed the world view of ukrainians largely. Quite possible, that with the increase of popularity of volunteer movement and charity among ukrainians, Ukraine will go out on a qualitatively-new level and will get around the developed countries of the world in the nearest future.

Key words: history of volunteer, volunteer, volunteer, volunteer movement, charity, charity.

Отримано: 28.11.2015 р.

УДК 159.923

Н.В. Слободяник

ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК СУБ'ЄКТА ОСВІТИ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Н.В. Слободяник. Особистісний розвиток української молоді як суб'єкта освіти в умовах кризової нестабільності. У статті аналізуються місце і роль української молоді в суспільстві, яке перебуває в умовах кризової нестабільності. Розглянуто освіту як стратегічний соціальний інститут розвитку суспільства, який завдяки своїм функціям виступає тією пріоритетною сферою, в якій українська молодь може розгорнути свою продуктивну діяльність, здійснювати самоактуалізацію свого потенціалу, оптимально задовольняти свої потреби в самореалізації. Осмислюються проблеми особистісного розвитку молоді в сучасному освітньому просторі, зокрема наголошується, що розвиток особистості слід розглядати як єдиний процес, детермінований історичними умовами суспільного життя, результатом взаємодії біологічного і соціального в індивідуальному розвитку людини. Розкрито сутність поняття особистісного розвитку та ролі в ньому самоактуалізації, а саме: а) особистісний розвиток визначено як

свідому діяльність людини, що спрямована на найбільш повну реалізацію себе як особистості; як форму життєтворчості людини, культивування власної унікальності шляхом розширення власних можливостей; б) акцентовано увагу на важливому моменті особистісного розвитку в учбовій діяльності – взаємопереході потенційного, можливого в актуальне, дійсне, і навпаки, тобто зародженні і приведенні в дію механізмів самоактуалізації. Запропоновано напрями вдосконалення функціонування освітнього простору сучасних навчальних закладів, в якому молодь зможе відкривати для себе нові смисли, породжувати нову реальність.

Ключові слова: суспільно-політична криза, освіта, особистісний розвиток, суб'єкт освіти, самоактуалізація, освітній простір навчальних закладів.

Н.В. Слободяник. Личностное развитие украинской молодёжи как субъекта образования в условиях кризисной нестабильности. В статье анализируются место и роль украинской молодежи в обществе, которое находится в условиях кризисной нестабильности. Рассмотрено образование как стратегический социальный институт развития общества, который благодаря своим функциям выступает той приоритетной сферой, в которой украинская молодежь может разворачивать свою производительную деятельность, осуществлять самоактуализацию своего потенциала, оптимально удовлетворять свои потребности в самореализации. Осмысливаются проблемы личностного развития молодежи в современном образовательном пространстве, в частности отмечается, что личностное развитие следует рассматривать как единый процесс, детерминированный историческими условиями общественной жизни, результатом взаимодействия биологического и социального в индивидуальном развитии человека. Раскрыта сущность понятия личностного развития и роли в нем самоактуализации, а именно: а) личностное развитие определено как сознательная деятельность человека, направленная на наиболее полную реализацию себя как личности; как форма жизнетворчества человека, культивирование собственной уникальности путем расширения собственных возможностей; б) акцентировано внимание на важном моменте личностного развития в учебной деятельности – взаємопереходе потенціального, можливого в актуальное, настоящеє, и наоборот, то єсть на зародженні и приведенні в действие механизмов самоактуализации. Предложены векторы совершенствования функционирования образовательного пространства современных учебных заведений, в котором молодежь будет иметь возможность открывать для себя новые смыслы, порождать новую реальность.

Ключевые слова: общественно-политический кризис, образование, личностное развитие, субъект образования, самоактуализация, образовательное пространство учебных заведений.

Постановка проблеми. Сьогодні для молоді України характерний високий рівень віри і патріотизму, які штовхають її брати найактивнішу участь у суспільно-політичному житті країни, яка на сьогодні, на жаль, перебуває у стані кризової нестабільності. Проте, у постмайданній Україні, поряд з існуючими проблемами, з'явилися і нові тенденції, а саме: динамізм суспільної свідомості, посилення патріотизму та самоорганізація в

екстремальних умовах (волонтерський рух). Події Майдану та після нього яскраво продемонстрували силу бажання української молоді брати найактивнішу участь у реальних процесах загальнодержавного будівництва. Для цього учнівській та студентській молоді необхідно не лише оволодівати навичками конструктивної соціальної та політичної взаємодії, демократичного самоврядування, а й вчитися, примножуючи і захищаючи, бути носіями демократичних цінностей української нації.

Цінності, як інструменти соціального врегулювання, виступають тією проміжною ланкою, яка пов'язує поведінку людини з соціумом, з найважливішими його інститутами, зокрема з системою освіти. З огляду на те, що освіта є стратегічним соціальним інститутом розвитку суспільства, на неї сьогодні покладено великі надії, а з ними й відповідальність щодо вирішення основних її завдань. З одного боку, це трансляція норм і зразків культури, оновленої європейськими цінностями, без яких неможливий повноцінний особистісний розвиток учня (студента), а з іншого – формування певної системи знань, вмінь і навичок, необхідних для відтворення нової соціальної структури суспільства й успішної адаптації підрастаючого покоління до соціальних запитів сьогодення.

Вочевидь, що за умов браку політичної культури й традицій демократичного шляху розвитку, саме освітня практика й діяльність, пов'язана з освітою, залишаються тим об'єднуючим інституціональним фундаментом, який нині зобов'язаний одночасно розв'язати дві проблеми – трансклюючи, розвинути "феномен майдану" до системної суспільної діяльності завдяки формуванню соціально зрілої особистості – громадянина і патріота своєї країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблема особистісного розвитку учнівської та студентської молоді набула надзвичайної гостроти. В умовах кризової нестабільності суспільства вельми важливо "зробити себе", а не лише створити те чи інше ідеологічне та суспільне уявлення про себе чи стати лише знаряддям задоволення інтересів держави.

Освіта і суспільство нероздільні. Будь-які проблеми, з якими стикається суспільство, неминуче позначаються на сфері освіти. Водночас, саме сфера освіти, відгукуючись на суспільні й цивілізаційні виклики, реагуючи на них, істотно впливає на розвиток кожного члена суспільства. Розгляду ролі освіти, розкриттю взаємозв'язку понять "освітнє середовище" та "саморозвиток" присвячені праці численних дослідників, серед яких – Л.В. Губерський, В.П. Андрущенко, В.Г. Кремень, М.Б. Євтух, В.С. Курило, Я.А. Коломінський, Н.С. Побірченко та інші. У контексті навчальної діяльності проблема особистісного розвитку, саморозвитку та самоактуалізації розглядається у працях Г.О. Балла, Є.Є. Вахрамова, С.А. Богомаз, Ю.М. Долинської, С.Д. Максименка, В.В. Рибалки, В.В. Серікова

та інших. У наявних наукових розвідках досить чітко визначено роль вказаних феноменів як чинника цілепокладання освітньої діяльності. Разом із тим, особливості процесу самоактуалізації молоді в умовах суспільно-політичної кризи та реформування вітчизняної системи освіти залишаються малодослідженими.

Мета статті полягає в осмисленні проблем особистісного розвитку молоді як суб'єкта вітчизняної освіти в умовах суспільно-політичної кризи.

Виклад основного матеріалу. Кризовий характер сьогодення є віддзеркаленням кричущих проблем, від яких потерпає українське суспільство. З одного боку, буття в умовах критичної нестабільності спричиняє стан підвищеної вразливості людини, деструктивно впливаючи на її соціальне самопочуття. Так, за результатами дослідження соціального самопочуття населення України в умовах критичної нестабільності, проведеного Research&BrandingGroup на початку 2015 року, виявилось, що життям у цілому незадоволено 70% населення країни. Ще у грудні 2012 і 2013 рр. близько 50% українців показали, що "їхнє життя стає кращим". Крім того, нині з'явився різкий розрив – більш ніж у 2 рази – у задоволеності життям населення у різних регіонах. Так, задоволеність на Заході й у Центрі – 32%, у той час як на Півдні та Сході – близько 12-15%. Щодо рівня особистої безпеки, то він вкрай низький. У березні 2013 року задоволених рівнем особистої безпеки було 50% опитаних, на початку 2015 року невдоволених було вже близько 73%. Кількість українців, які відчули на собі вплив кризових явищ в економіці протягом 2014-2015 рр., – понад 90%.

Також вкрай складно говорити про перспективи щасливого майбутнього громадян України. Збільшилась кількість українців, які вважають, що країна – у масштабній кризі, і вони "не знають, як їм жити далі". Зростає рівень тривоги у суспільстві. Так, у листопаді 2013 року рівень надії на краще становив 44%, а страху – 22%, тоді як у березні 2015 року почуття страху переживає вже 35% населення, сподіваються на краще 36%. Емоційний стан населення – вкрай нестабільний: переживають тривогу – 63%, розгубленість – 21%, безвихідь – 13% населення країни. З оптимізмом на майбутнє країни дивляться лише 15% респондентів, песимістів – майже втричі більше – 42%. Ось така невтішна картина сьогодення країни.

Проте, з іншого боку – перебування людини в умовах кризи може виступати й онтогенетичним джерелом зростаючих потенцій. Найкращі мечі виготовлялися при застосуванні високих температур (вогню, холоду) і сили від ударів молота коваля. А значить, Революція гідності, діяльнісно окресливши українські ідеї щодо здатності нації створювати свій проект майбутнього, повинна стати дороговказом на шляху змін до кращого. Загальновідомо, що держава тримається на двох китах – на силі народу і злагоді

поміж людьми. На сьогодні це має стати найголовнішими цінностями, навколо яких потрібно гуртувати людей, особливо молодь.

Молодь та студентство, які були двигуном протестних акцій на Майдані, змусили змінюватися все суспільство. Саме юному поколінню багато в чому визначати зміст і характер майбутнього суспільства. Тому воно разом з усіма соціальними інститутами повинно у центр своєї уваги поставити цінність життя людини, її природи, сенсу існування та перспектив щодо розвитку, який передбачає, насамперед, реалізацію особистісних можливостей та оптимальне задоволення потреби у самореалізації.

Проблема розвитку та становлення людини як особистості – одна з ключових та найбільш складних у психології та низці суміжних з нею наук, зокрема у педагогіці. Аналіз основних наукових підходів виявив, що, попри значні розбіжності між собою, вони не лише не суперечать і не взаємовиключають один одного, а поглиблюють і розширюють уявлення про складність та багатомірність указанного феномену. На думку більшості вітчизняних та зарубіжних дослідників, розвиток особистості слід розглядати як єдиний процес, детермінований історичними умовами суспільного життя, результатом взаємодії біологічного і соціального в індивідуальному розвитку людини [9].

Висловлене дає підставу зупинитися дещо детальніше на психологічній природі особистісного розвитку. У сучасній психології проблема розвитку особистості розглядається як складова частина розвитку людини у цілому або її "інтегральної індивідуальності"; являє собою "особливе пристосування внутрішніх процесів розвитку до зовнішніх умов"; визначається мірою власної активності людини, оскільки "особистість – це суб'єкт свого власного розвитку, який постійно перебуває у пошуку і побудові тих видів діяльнісного ставлення до світу, в яких можуть найбільш повно проявитися і розвинути унікальні потенції конкретного індивіда" [9]. На думку С.Д. Максименка, особистісний розвиток являє собою складний, багатофакторно обумовлений процес набуття індивідом новоутворень у площині власної діяльнісної активності [6]. Поява цих новоутворень і означає розгортання, ускладнення особистості в цілому, виводячи її на якісно новий рівень функціонування.

Аналіз засвідчує, що особистість розвивається у формі становлення. Саме це поняття найбільшою мірою відбиває сутнісні особливості даного процесу. Найчастіше термін "становлення" вживається в науковому обігу як синонім "розвитку" чи "формування". Між тим, у теоретичних шуканнях О.Ф. Лосєва знаходимо ретельне розроблення цього поняття – як такого, що відбиває специфіку розвитку не взагалі, а лише окремо ускладнених систем, до яких належить і особистість. Становлення, за Лосєвим, є такою формою розвитку, "коли з простого кількісного на-

зрівняння виникають все нові й нові якості, незрозумілі, якщо попереднє кількісне назрівання розуміти лише абстрактно кількісно" [5, с. 74]. У процесі становлення особистість набуває певної конфігурації, з'являються і далі розвиваються й ускладнюються специфічні виміри особистості. За М.В. Папучою, "особистісні виміри – це є конфігурація того, що прийнято називати структурами внутрішнього світу" [7, с. 193]. Суттєвою характеристикою становлення особистості є саморух, який постійно штовхає людину до пошуків і побудови тих видів діяльного ставлення до світу (внутрішнього і зовнішнього), в якому можуть найповніше проявитися і розвинути її унікальні потенційні можливості. У такий спосіб особистість перетворюється на суб'єкта власного розвитку (саморозвитку).

У психологічній літературі саморозвиток визначається як свідомо діяльність людини, що спрямована на найбільш повну реалізацію себе як особистості; як форма життєтворчості людини, культивування власної унікальності шляхом розширення власних можливостей. Загальний вектор саморозвитку націлений на самовдосконалення, яке передбачає самостійне формулювання чітких цілей та визначення шляхів їх досягнення, супроводження цих процесів самоконтролем і вольовими зусиллями; саме так виявляється істинна природа людини як творця самого себе.

Загальновідомо, що проявляється таке самовдосконалення лише в діяльності. Навчання у даному контексті виступає не просто як один із видів діяльності, а як універсальна технологія розвитку і саморозвитку людини. Центральним поняттям якої стає поняття "навчального завдання" як завдання на самозміну самого суб'єкта [10].

Навчальна діяльність виступає тією діяльністю, яка повертає учня до самого себе, вимагає від нього рефлексії, оцінки того, "ким я був" і "ким став". Найголовніше в учбовій діяльності – це поява ставлення до себе як до суб'єкта навчальної діяльності, яке може розглядатися як особливе емоційно-ціннісне усвідомлення і прийняття себе як активного, ініціативного та відповідального начала (як інтегруючої інстанції) своїх психічних властивостей щодо активного перетворення умов учбової діяльності. Воно включає: по-перше, раціональне ставлення до себе як до суб'єкта учбової діяльності (образ себе – суб'єкт учбової діяльності); по-друге, емоційно-ціннісне ставлення до себе (переживання та оцінка власної значущості як суб'єкта учіння, що утворює рефлексивне Я учня); по-третє, діяльнісне Я, що здійснює контролюючі та регуляторні дії на всіх етапах учбової діяльності. В результаті взаємодії вказаних компонентів між собою та разом з потребова-мотиваційною особистісною структурою ставлення до себе як до суб'єкта учбової діяльності вони здатні включатися у процеси діяльнісної та особистісної саморегуляції, додатково стимулюючи розвиток особистості учня (студента) та його суб'єктності.

Кожна з підструктур ставлення до себе як до суб'єкта учбової діяльності виконує певні функції, забезпечуючи його цілісність та відносну стабільність:

1) конструктивна, або функція розвитку, що забезпечує породження нового смислу Я – суб'єкт учбової діяльності, що сприяє розвитку когнітивно-сислової сфери суб'єкта. У випадку усвідомлення невідповідності між характером самоставлення до себе як суб'єкта та реальними успіхами у навчальній діяльності може спостерігатися зниження соціальної адаптації, прийняття себе як нездібного та пасивного учня тощо;

2) захисна, або функція підтримання стабільності самоставлення як до суб'єкта учбової діяльності захищає учня (студента) від негативних переживань внаслідок можливого зниження рівня суб'єктності. В основі цієї функції знаходиться актуалізація потреби у самоотождженні.

Отже, з одного боку, ставлення до себе як до суб'єкта учбової діяльності захищає учня від деструктивних тенденцій, натомість, з іншого – перешкоджає самозміні, а отже, саморозвитку. Завдання психологів і педагогів, які працюють в освітній галузі, всіляко сприяти розвитку в підопічних ставлення до себе як до суб'єктів учбової діяльності шляхом гармонізації окремих його аспектів на основі новоутвореного смислу Я – суб'єкт учбової діяльності за рахунок врівноваження зазначених функцій.

Тепер перед нами цілком закономірно постає теза, що центральним напрямом розвитку особистості є відкриття смислу, який виступає не лише складовою свідомості, за О.М. Леонтьєвим, але й детермінантою розвитку особистості. Досліджуючи структуру людської діяльності, О.М. Леонтьєв показав, що смисли є результатом відображення суб'єктом взаємин, які існують між ним та його діями; ставлення мотиву до мети породжує особистісний смисл, тобто, породжуючись в діяльності, смисли стають одиницями людської свідомості. Таким чином, поняття смислу було винесено зі сфери свідомості у сферу життєдіяльності суб'єкта.

За такою логікою, вагомою умовою успішного учіння є знаходження особистісного смислу, який виступає, як представлено вище, безпосередньою внутрішньою спонукальною силою, детермінантою активності суб'єкта. Знайти (відкрити) смисл означає оцінити, зрозуміти результат (навіть проміжний) своїх дій, співвіднести його зі значущим для себе мотивом дій. Іншими словами, функціональне призначення особистісного смислу – це уможливлення чіткого усвідомлення суб'єктивного значення тих чи інших обставин, дій для особистості у її життєдіяльності.

Однією зі смислотвірних складових є потреба у самоактуалізації. Більшість учених, які опікуються проблемами активності суб'єкта, його саморозвитком, вважають самоактуалізацію магістральною лінією особистісного розвитку, розглядаючи її не лише як кінцевий стан, але й як процес вияву і реалізації суб'єктом своїх можливостей. Теорія самоактуалі-

зації виступає ключовим системоутворюючим елементом гуманістичного напрямку у психології та педагогії. Основна ідея цієї теорії – це осмислене прагнення людини до максимально можливого розкриття свого потенціалу та його реалізації у життєдіяльності на благо суспільства, що є необхідним чинником повноцінного розвитку її як особистості.

Джерело самоактуалізації як процесу пов'язано зі змінами у самому механізмі життєдіяльності людини, а саме із виникненням здібності перетворювати власну життєдіяльність на предмет практичного використання. Це явище вивчається у наступних аспектах: "як мотив (тенденція особистості), як процес (механізми самореалізації), як ситуація (переживання цінностей існування), як результат (особистість, яка саморозвивається)" [4, с. 34-42].

Учні (студенти) накопичують досвід самоактуалізації різними шляхами: стихійно, пограпляючи в різні життєві ситуації у соціумі, приймаючи рішення, переживаючи їх наслідки, та цілеспрямовано – у процесі спеціально організованої та педагогічно орієнтованої діяльності в освітньому середовищі навчального закладу. Проте, незважаючи на обраний контекст, важливим моментом самоактуалізації суб'єкта учбової діяльності є взаємоперехід потенційного, можливого в актуальне, дійсне, і навпаки, тобто зародження і приведення в дію механізмів самоактуалізації. Взагалі в особистісному розвитку можна виділити два діалектично пов'язані його процеси – це потенціація й актуалізація. Потенціація допомагає у накопиченні ресурсів, сил, культурних цінностей, їх збереженні та подальшому збагаченні. Актуалізація виявляється власне у реалізації цього потенціалу, що здійснюється під впливом зовнішніх чинників. Проте, з розвитком особистості та її самосвідомості, рефлексії ці процеси стають саморегульованими. Власне тому фундаментальною підставою й активним початком перетворення можливого в дійсне вважають сам суб'єкт, який повинен власними зусиллями піднести можливе до ступеня провідних детермінант свого життя, діяльності, тобто в дійсне. За такою логікою розгортання цих процесів можна говорити про саморозвиток і про такі його складові, як самопотенціацію та самоактуалізацію.

Ці взаємопов'язані процеси сприяють подальшому саморозвитку особистості.

Сьогодні у психології та педагогії теорію самоактуалізації активно розвивають О.Г. Асмолов [2], Г.О. Балл [3], В.В. Рибалка [8], В.І. Слободчиков [4], Л.М. Фрідман [4]. На думку цих учених, розвиток особистості розглядається як процес, детермінований внутрішніми суперечностями, які складаються із внутрішніх процесів розвитку та зовнішніх умов діяльності та спілкування. "Першоджерелом" активності людини виступають внутрішні суперечності між тим, що досягнуто нею, та що необхідно для її розвитку, які особистість переосмислює, намагаючись знайти і реалізувати ефективне рішення на своєму життєвому шляху. Під таким кутом зору

самоактуалізація виступає в якості основного мотиву і мети життєдіяльності, які спонукають людину розвиватися на зовсім різних рівнях, визначаючи оволодіння нею і моторними навичками, і вищими творчими злетами.

Дані, накопичені у сучасній психології, дозволяють систематизувати на основі їхнього синтезу цілісну, поетапну та процесуальну характеристику самоактуалізації. У такому контексті процес самоактуалізації може бути представлений у вигляді п'яти етапів, на думку В.В. Рибалки, які доцільно доповнити диференційованими характеристиками самоактуалізації, запропонованими Е. Шостромом, О.Г. Асмоловим та ін. [8]. Відповідно до вищезазначеного, може бути представлена орієнтовна "діяльнісна" схема процесу самоактуалізації:

- 1 етап: потребово-мотиваційний – формування пізнавальних потреб;
- 2 етап: інформаційно-пізнавальний – формування ціннісних орієнтацій, сензитивності, контактності, здатності до орієнтації у часі;
- 3 етап: цілеутворюючий – формування спонтанності, гнучкості поведінки;
- 4 етап: операційно-результативний – формування навичок креативності, підтримки;
- 5 етап: емоційно-почуттєвий – формування навичок самоприйняття, самоповаги.

Це дозволило нам, слідом за В.В. Рибалкою, розглядати самоактуалізацію особистості як складну структуровану систему взаємопов'язаних дій, через які актуалізується потенціал особистісних властивостей і здібностей учня (студента), що формується у процесі навчання і виховання.

Л.І. Анциферова, розглядаючи процес самоактуалізації особистості учнів та вчителів у педагогічній діяльності, виокремлює три необхідні етапи формування психологічних передумов самоактуалізації: інформаційний, актуалізуючий та моделюючий [1].

На інформаційному етапі формується система знань про психологічні передумови, можливості та перешкоди на шляху до самоактуалізації учнів (студентів) та педагогів.

На актуалізуючому етапі учні завдяки індивідуальному досвіду та діяльності формують систему компетентностей, які забезпечують можливість реалізації індивідуальних здібностей.

Моделюючий етап пов'язаний із засвоєнням та закріпленням на практиці нових способів діяльності на основі творчого самовизначення і самовиявлення.

Реалізація цих етапів передбачає особливі вимоги до організованої системи навчання і виховання молоді людини, тобто до системи освіти. До основних умов побудови освітнього простору, який забезпечує особистісний розвиток, самоактуалізацію учнів та студентів, слід віднести:

1. Управлінські, які пов'язані зі зміною стилю управління освітнім закладом та систематичним моніторингом якості освіти за критеріями розвитку суб'єктів освіти та оцінки ефективності освітнього середовища навчальних закладів.

2. Педагогічні, які охоплюють організаційно-педагогічні та соціально-педагогічні аспекти роботи. Насамперед, це формування педагогічної компетентності; створення сприятливого мікроклімату, який базується на принципах взаємної поваги, гуманізації та гуманітаризації; розвиток та врахування загальних компетенцій суб'єктів освітнього процесу та її особистісної готовності до участі в освітньому процесі, пов'язаному із впровадженням нових педагогічних технологій; зміною форми навчального заняття; інтеграції середовищ (інформаційного, навчального, розвивального, соціалізувального, релаксаційного тощо).

3. Психологічні, які спрямовані на забезпечення психологічного супроводу освітнього процесу у навчальних закладах. Пріоритетними завданнями освітнього процесу є створення психологічного клімату, який стимулює розвиток мотивації досягнення, сприяє формуванню суб'єктності особистості, адаптації у соціумі за допомогою сформованих технологій мислення та самопізнання, з розвинутими пріоритетними особистісними якостями, вміннями і навичками, які дозволяють самореалізовуватись.

Незважаючи на широку декларацію принципів демократизації, гуманізації, розвитку і відкритості, освіта в її конкретних, буттєвих формах існування, як і раніше, виступає як система, що спрямована на відтворення знань і формування особистості адаптивного типу. Вона ще слабо орієнтована на задоволення потреб особистості, на її вільний саморозвиток, самоактуалізацію та індивідуальне самовизначення у суспільному бутті. Це стосується однаковою мірою і шкіл, і вишів. В останніх зазначені негативні тенденції і процеси виявляються особливо гостро. Вища освіта повинна бути випереджальною, проте традиційні освітні системи ВНЗ стали в сучасних умовах серйозною перешкодою на шляху до реального, а не декларованого перетворення сучасної освіти в освіту для майбутнього. Передусім гострота цієї проблеми визначається однобічністю навчально-виховного процесу, який орієнтований передусім на накопичення особистісного потенціалу учня (студента) впродовж періоду його навчання, тоді як самоактуалізація цього особистісного потенціалу здійснюється у менших масштабах і значно пізніше, у дорослому віці. Порушена проблема може набути ще більшого загострення для обдарованої учнівської молоді, для якої система освіти не створює належних можливостей, адекватних каналів для самоактуалізації її потужного потенціалу.

Висновок. Перебування суспільства в умовах критичної нестабільності можна розглядати як реальний шанс на зміни. Це нове поле прояву змінних чинників, нова динамічна ситуація, яка передбачає змінність самого поля чинників. Тому буття в нових умовах не дає нам іншого шляху, ніж взятися за активне реформування держави, її соціальних інститутів, зокрема за реформування системи освіти. Зважаючи на функції, які здійснює освіта (як загальна, так і професійна) у житті суспільства й осо-

би, лише вона виступає тією пріоритетною сферою, в якій особистість може розгорнути свою продуктивну діяльність, здійснювати самоактуалізацію, відкривати для себе нові смисли, породжувати нову реальність.

Перспектива розроблення цієї проблеми вбачається у вивченні психолого-педагогічних бар'єрів, які перешкоджають здійсненню самоактуалізації особистості в освітньому процесі, та у визначенні шляхів їхнього подолання.

Список використаних джерел

1. Анциферова Л.И. К психологии личности как развивающейся системы / Л.И. Анциферова // Психология формирования и развития личности / [отв. ред. Л.И. Анциферова]. – М. : Наука, 1981. – С. 3-19.
2. Асмолов А.Г. Психология личности : учебник / А.Г. Асмолов. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
3. Балл Г.О. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии / Г.О. Балл. – К.-Донецк : Ровесник, 1993. – 32 с.
4. Вахромов Е.Е. Психологические концепции развития человека: теория самоактуализации / Е.Е. Вахромов. – М. : Международный пед. академия, 2001. – 231 с.
5. Лосев А.Ф. Диалектика мифа / А.Ф. Лосев // Философия. Мифология. Культура. – М. : Политиздат, 1991. – С. 21-185.
6. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі. – Т. 1 : Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології : [У 2 т.] / С.Д. Максименко. – К. : Форум, 2002. – 319 с.
7. Папуча М.В. Внутрішній світ людини та його становлення : монографія / М.В. Папуча. – Ніжин : Видавець Лисенко М.М., 2011. – 656 с.
8. Рибалка В.В. Самоактуалізація особистості обдарованих старшокласників в умовах профільної підготовки : метод. посіб. / В.В. Рибалка. – К. : Інфосистем, 2011. – 156 с.
9. Фельдштейн Д.И. Психология развития личности в онтогенезе / Д.И. Фельдштейн. – М. : Педагогика, 1989. – 206 с.
10. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды / Д.Б. Эльконин. – М. : Педагогика, 1989. – 560 с.

Spisok vykorystanykh dzherel

1. Anciferova L.I. K psihologii lichnosti kak razvivajushhejsja sistemy / L.I. Anciferova // Psihologija formirovanija i razvitija lichnosti / [otv. red. L.I. Anciferova]. – М. : Nauka, 1981. – S. 3-19.
2. Asmolov A.G. Psihologija lichnosti : uchebnik / A.G. Asmolov. – М. : Izd-vo MGU, 1990. – 367 s.

3. Ball G.O. Konceptija samoaktualizacii lichnosti v gumanisticheskoy psihologii / G.O. Ball. – K.-Doneck : Rovesnik, 1993. – 32 s.
4. Vahromov E.E. Psihologicheskie konceptii razvitija cheloveka: teorija samoaktualizacii / E.E. Vahromov. – M. : Mezhdunar. ped. akademija, 2001. – 231 s.
5. Losev A.F. Dialektika mifa / A.F. Losev // Filosofija. Mifologija. Kul'tura. – M. : Politizdat, 1991. – S. 21-185.
6. Maksymenko S.D. Rozvytok psykhyky v ontogenezi. – T. 1 : Teoretyko-metodolohichni problemy henetychnoyi psykholohiyi : [U 2 t.] / S.D. Maksymenko. – K. : Forum, 2002. – 319 s.
7. Papucha M.V. Vnutrishniy svit lyudyny ta yoho stanovlennya : monohrafiya / M.V. Papucha. – Nizhyn : Vydavets' Lysenko M.M., 2011. – 656 s.
8. Rybalka V.V. Samoaktualizatsiya osobystosti obdarovanykh starshoklasnykiv v umovakh profil'noyi pidhotovky : metod. posib. / V.V. Rybalka. – K. : Infosystem, 2011. – 156 s.
9. Fel'dshtejn D.I. Psihologija razvitija lichnosti v ontogeneze / D.I. Fel'dshtejn. – M. : Pedagogika, 1989. – 206 s.
10. Jel'konin D.B. Izbrannyye psihologicheskie trudy / D.B. Jel'konin. – M. : Pedagogika, 1989. – 560 s.

N.V. Slobodyanik. Personal development of Ukrainian youth as agents of the educational process in circumstances of instability because of the crisis. The place and role of the Ukrainian youth in a society that is in a crisis of instability are presented in this article. We believe that education is a strategic social institution of society, which, thanks to its functions in favor of the priority area, in which the Ukrainian youth can expand their productive activities, to carry out self-actualization of its potential optimally meet their needs for self-actualization. The problems of personal development of young people in modern educational space, in particular, it noted that personal development should be viewed as a single process, determined by historical conditions of social life, the result of the interaction of biological and social development in the individual person are comprehend in the thesis.

The essence of the concept of personal development and the role in it of self-actualization presented in such options as: a) personal development is defined as a conscious human activity, aimed at the most complete implementation of themselves as individuals; as a form of human life creation, the cultivation of one's own uniqueness through self-empowerment; b) attended to an important point in the personal development of educational activity - inter transitions of potential, potential to actual, present, and vice versa, that is, the origin and actuation mechanisms of self-actualization. Proposed improving the functioning of the vectors of educational space of modern educational institutions in which young people will be able to discover new meanings, produce new reality.

Key words: *socio-political crisis, education, personal development, education, subject, self-actualization, educational environment of educational institutions.*

Отримано: 20.10.2015 р.